

A részleges zsinatok szerepének változása az egyház életében

Ignác Gyula

Bevezetés

A hatályos latin törvénykönyv két intézményt sorol a részleges zsinatok kategóriájába. Az egyik a *tartományi zsinat*, melyet egy egyháztartomány részegyházai számára akkor hívnak egybe, amikor a metropolita és szuffragáneos püspökeinek többsége ezt időszerűnek látja. A másik pedig a *plenáris zsinat*, ahol egy püspöki konferencia kötelékében működő püspökök többsége határoz úgy a Szentszék jóváhagyásával, hogy a területe számára jelentős ügyeket ilyen formában tárgyalják meg.¹

E témakör rövid áttekintésének apropóját a legutóbbi Püspöki Szinódus végén kiadott záródokumentum ezen zsinatokat érintő 129. pontja adta. Ennek három, jól elkülöníthető témára osztható szakasza jelöli ki jelen gondolatmenetünk tagolását is. Az első szövegegység ismerteti Ferenc pápa pápaságának egyik meghatározó törekvését, melyből kiindulva feszültség olvasható ki a Legfőbb Hatóság iránymutatásai és a gyakorlat között. A második részben a történelmi jelentőség hangsúlyozásával érzékeltetni szeretné a dokumentum, hogy a jelen Egyház életében is kulcsfontosságú a részleges zsinatok összehívása. Ezek ugyanis nem vesztek ki az egyetemes jogból. A harmadik pont pedig a helyi zsinatokon megalkotott rendelkezések felülvizsgálati folyamatának leegyszerűsítését helyezi kilátásba. Ez nagyban előmozdíthatná gyakoribb összehívásukat és segíthetné a törvények gördülékenyebb kihirdetését.²

¹ Vö.: *CIC*, 439-440. kk.

² SYNODUS EPISCOPORUM, *XVI Coetus Generalis Ordinarius Synodi Episcoporum. Secunda Sessio* (2-27 Octobris 2024), *Documento Finale «Per una Chiesa sinodale: comunione, partecipazione, missione»*, in *AAS* 116 (2024), 11, 1487-1558. (A továbbiakban: *Záródokumentum*).

Ezen három kérdéskör mentén arra keressük a választ, hogy a Záródokumentum 129. pontja képes-e változást elérni a részleges zsinatok mai megítélésében, és hogy milyen szerepe lehet ezek megújulásában.

1. Feszültség

„Az «üdvös 'decentralizáció'» (EG 16) és a hit hatékony inkulturációjának megvalósítása érdekében nemcsak a püspöki konferenciák szerepének elismerésére van szükség, hanem a tartományi és a plenáris zsinatok intézményének újrafelfedezésére is.”³

A Ferenc pápa által jóváhagyott szinódusi szöveg felhívásával csatlakozott ahhoz az irányvonalhoz, amely az utóbbi több mint fél évszázadban igyekszik újra a latin egyház figyelmének középpontjába állítani ezeket az intézményeket. A II. Vatikáni Zsinat *Christus Dominus* kezdetű dekrétuma kifejezetten hasznosnak ítéli, és ajánlja az ilyen fórumokon való gyümölcsöző találkozásokat,⁴ melyeken keresztül különleges módon nyilvánult meg a püspökök egész egyházért hordozott felelőssége már az egyház kezdeti időszakában is.⁵ Szent II. János Pál pápa 2003. október 16-án kiadott *Pastores Gregis* kezdetű apostoli buzdításában szintén megfogalmazta, hogy a püspökök közötti egység és az egyházak kapcsolataiban elvárt szoros együttműködés szép megnyilvánulása az egyháztartományok zsinati közösségeinek felelevenítése. A tartományi zsinatokon különösen is megfigyelhető a püspökök testvéri egysége és a római pápával alkotott közösségük, amiket a metropolita alakja garantál. Ahol pedig szükséges, az egyházi régiókat is meg kell szervezni. Ezen régiós szintű tanácskozások és a plenáris zsinatok a tartományi zsinatokhoz hasonló szerepet töltenek be. Ezen gondolatok után a szent pápa idézi a II. Vatikáni Zsinat *Christus Dominus* kezdetű dekrétumának 36. pontját, ami szintén ezen ősi intézmények helyreállítását sürgeti. Végül pedig azt taglalja a lengyel egyházfő, hogy a részleges zsinatok alkalmával nemcsak a püspökök egysége nyilvánul

³ Záródokumentum, 129.

⁴ CD, 36b.: „E Szent Egyetemes Zsinat óhajtja, hogy a szinódusok és zsinatok tiszteletreméltó intézményei éledjenek újjá, hogy a kor körülményeihez alkalmazkodva megfelelőbben és eredményesebben lehessen gondoskodni az Egyházakban a hit gyarapodásáról és a fegyelem megőrzéséről.”

⁵ CD, 36a.: „Az Egyház legelső századai óta a különböző Egyházak élén álló püspökök a testvéri szeretet közösségében és az apostolokra bízott egyetemes küldetést teljesítve egyesítették erőiket és szándékaikat mind a közjó érdekében, mind pedig az egyes Egyházak ügyeiben. Így alakultak ki a szinódusok, a tartományi zsinatok, végül az egyetemes zsinatok, melyeken a püspökök egységes elveket állapítottak meg a különféle Egyházak számára mind a hit igazságainak tanítására, mind pedig az egyházi fegyelem szabályozására.”

meg, hanem a tanácsadói jogkörökkel felruházott klérus, szerzetességhez tartozó férfiak és nők, valamint a laikusok részvétele révén mindannyiuk közössége. Felhívja a figyelmet, hogy egy ilyen gyűlés megrendezése alapos előkészületet igényel, amibe a világiakat lehetőség szerint széles körben be kell vonni. Leszögezi, hogy a részleges zsinatok funkcióját nem veheti át a püspöki konferencia, ellenben a plenáris zsinatok megrendezéséhez komoly háttérrel tud biztosítani.⁶

A helyi zsinatok helyreállítását szorgalmazó ezen megnyilvánulásokkal szemben az ellentétes a gyakorlat. Ténylegesen igen ritkán hívnak össze ilyen részegyházközi zsinatokat.⁷ E hiányosságért részben a hatályos latin törvénykönyv is felelős, hiszen nem rendeli el azok rendszeres időközönként történő kötelező összehívását. Amint láttuk, az illetékes főpásztorok szabad mérlegelésére bízta azt.⁸

Az elmélet és a gyakorlat közötti feszültséget az élesíti igazán, hogy a II. Vatikáni Zsinat nyomán általános egyháztani nézetté vált, hogy az egyház Isten népe.⁹ Ezen alapot figyelembe véve mind a keleti, mind a latin kódex egyértelműen megfogalmazza, hogy a Krisztus királyi papságában részesülő keresztény híveknek alapvető jogaik és kötelezettségeik vannak, amelyek kiterjednek az Egyház kormányzásának területére is, küldetésük és szolgálatuk mértékének megfelelően.¹⁰ A keleti sajátjogú egyházak életében ezt a zsinati alapelvet a *pátriárkai/nagyérseki/metropolitai gyűlésen* látjuk megvalósulni, ahol a világi krisztushívők aktív bekapcsolódása kiemelkedő szerepet játszik.¹¹ A laikusok ezen aktív szerepvállalását a nyugati egyházban részben a tartományi és plenáris zsinatok biztosíthatnák.¹² Azt látjuk ugyanis, hogy náluk is egyre nagyobb igény mutatkozik arra, hogy véleményüket

⁶ PG, 62.

⁷ SABBARESE, L., *The fading of Particular Councils vis-à-vis the prominence of Episcopal Conferences*, in SZABÓ, P., (ed.), *Primacy and Synodality. Deepening Insights. Proceedings of the 23rd Congress of the Society for the Law of the Eastern Churches*, Nyíregyháza 2019, 323.

⁸ Vö.: CIC, 439-440. kk.

⁹ LG, 4, 9-17, 33-34; AA, 2.

¹⁰ CCEO, 7. k; CIC, 204. k; ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódóan lásd: PALLATH, P., *Local Episcopal Bodies in East and West*, Kerala, India 1997, 279.

¹¹ CCEO, 143. k. 1. §. 6; *A Magyarországi Sajátjogú Metropolitai Egyház metropolitai gyűlésének szabályzata*, 9. 1.§. a következőt mondja: „A gyűlésben a sajátjogú metropolia híveinek minden jelentős csoportja számára képviselést kell biztosítani, a geográfiai, státuszbeli, életkor és szociológiai helyzet szempontjait egyaránt figyelembe véve. Emellett az összetétel alakításánál az egyes krisztushívői csoportok egymásközi helyes – azaz a gyűlés rendeltetéséből adódóan megfelelő – arányaira is ügyelni kell.” (A továbbiakban: *Szabályzat*); lásd még: SZABÓ, P. – TÓTH, F., *A pátriárkai és metropolitai konvent jogintézménye mint a keresztiségből fakadó sajátos küldetés gyakorlási fóruma (CCEO 140-145. kánonok)*, in *Athanasiana* 10 (2000), 106; SZABÓ, P., *Patriarchal assembly*, in FARRUGIA, E. G., (ed.), *Encyclopedic dictionary of the christian East*, Rome 2015, 1451.

¹² Vö. CIC, 443. k. 4. §.

elmondhassák, tanácsaikkal támogathassák a döntéshozatalokat. Ez d'Arienzo véleményéből is egyértelműen kiolvasható. Nézete szerint a Záródokumentum azért sürgeti a részleges zsinatok helyreállítását, mert felborult a helyes egyensúly a püspöki konferenciák és a zsinatok között. Túlzottá vált a püspökök vezetői szerepének hangsúlyozása, amire olyan új intézmények létrehozásában keresik a megoldási lehetőségeket, amiket nem szabályoz az egyetemes jog. Erre példa a németországi és olaszországi szinodális út, melyeken a püspökök és a világiak közösen vesznek részt. A vegyes tagsági kör pedig azt eredményezi, hogy működésükben nagyon hasonlítanak a részleges zsinatokhoz. Az eltérés ennek ellenére nem csekély, hiszen ezek a helyi összejövetelek csupán a részleges jog adta lehetőségekkel rendelkeznek. A püspöki konferenciák működésében is tapasztalható az az igény, hogy bevonják a világi híveket. Itt azonban csak a szövegalkotási munkára terjed ki a szerepük.¹³

A világi hívek bevonása a zsinati munkába nem újdonság. A helyi zsinatok ősbibb szabályozásaiban a laikusok részvétele korlátozottabb formában, de biztosított volt. Ezt ugyan lehetővé tették,¹⁴ viszont amikor szigorúbb fegyelmi ügyek tárgyalására gyűltek össze, azokból mindig ki voltak zárva.¹⁵ Az 1917-es latin törvénykönyv normáit vizsgálva azonban azt látjuk, hogy ott a laikusok részvételének semmilyen módjáról nem esik szó. Ennek tükrében elmondhatjuk, hogy az új kódexben leírt megengedő forma komoly elmozdulásnak, nyitásnak számít.¹⁶ Ebben az a komoly szándék is benne lehet, hogy a részleges zsinatoknak némileg új, átfogóbb és többrejtű szerepet kívánnak adni. A jog által előírt személyi körön túl a latin kódex lehetővé teszi továbbá, hogy vendégi minőségben másokat is meghívjanak a tanácskozáshoz, amennyiben azt a tartomány metropolitája szuffragáneos püspökeivel, vagy pedig plenáris zsinat alkalmával a püspöki konferencia jónak látja.¹⁷ Ők viszont még tanácsadói szavazati joggal sem rendelkeznek.¹⁸

Joggal vetődhet fel a személyi feltételek körül jelentkező félelem is: miként, hány közreműködővel lehet lebonyolítani egy ilyen nagy egységet felölölő zsinati folyamatot? Egyes

¹³ D'ARIENZO, M., *Particular Councils and Synodality*, in *Religions*, 16, 840 (2025), 6.

¹⁴ SABBARESE, L., *Concilios particulares*, in OTADUY, J., – VIANA, A., – SEDANO, J., (ed.), *Diccionario General de Derecho Canónico*, Navarra 2012, II, 422.

¹⁵ SABBARESE, L., *The fading of Particular Councils vis-à-vis the prominence of Episcopal Conferences*, 326; SABBARESE, L., *Concilios particulares*, in *Diccionario General de Derecho Canónico*, 422; FERRARIS, L., *Bibliotheca canonica, iuridica, moralis, theologica*, II, Romae 1886, 435.

¹⁶ SZABÓ, P., *Megjegyzések a részleges zsinatok funkciójához és hatályos szabályozásához (CIC 439-446- kán.)*, in BAÁN, I., (szerk.), *A szent atyák nyomdokait követve. In memoriam Vanyó László*, Bizantinológiai Intézeti Alapítvány, Budapest 2003, 355.

¹⁷ Vö.: *CIC*, 443. k. 6. §.

¹⁸ ERDŐ, P., *Egyházjog*, Budapest 2014, 340.

kánonjogászok meglátása szerint ugyanis a helyi zsinatok összehívásának egyik akadálya az, hogy nem rendelkezik saját irodával. Szerintük ez gond nélkül biztosítható számukra, és a kérdés végleges megoldása a kódex felülvizsgálatakor elengedhetetlen.¹⁹ Mivel a metropolitai gyűlést hazánkban a görögkatolikus közösség egyszer már összehívta, érdemes annak néhány technikai megoldását is megfontolni. Az ötévente megrendezendő gyűléshez a hazai szabályzat szerint nincs külön személyi apparátus rendelve. Csupán időszakosan működő irodát kell segítségére felállítani, egy titkárral és munkatársakkal. A témák alapos kidolgozásához pedig segítségül hívhatják az egyes egyházmegyékben működő tanácsokat és bizottságokat.²⁰ A latin egyházban sem lenne szükséges állandó jelleggel komoly emberi erőforrást hozzárendelni a tartományi zsinatokhoz, hiszen nem túl gyakori összehívásról szól a Záródokumentum sem. Amennyiben összehívásra kerülnek, ezekre az időszakokra egy ideiglenes iroda is elegendő lehet. A munkadokumentumok kialakításában esetleg a püspöki konferencia kötelékében működő titkárság a segítségükre lehetne, amennyiben az érintett püspökök ezt hasznosnak ítélnék meg. Egy ilyen együttműködés hasznossága pedig abban is megmutatkozna, hogy ezáltal egy országos kép rajzolódna ki, hogy milyen témák foglalkoztatják az egyes tartományokat. Ezek idővel egy előremutató plenáris zsinat összehívásához is megfelelő alapot nyújthatnának.²¹

2. Történelmi áttekintés

„E gyűlések rendszeres megtartása az Egyház történelmének nagy részében kötelezettség volt, és jelenleg a latin egyház kánonjogában is szerepel (vö. CIC 439-446. kán.). Rendszeresen össze kellene hívni őket.”²²

A tartományi zsinatok összehívásának gyakorlata korábbi időkre nyúlik vissza, mint ahogy egyetemes zsinatokra gyűltek volna össze az atyák. Eleinte igen gyakran került sor

¹⁹ D'ARIENZO, M., *Particular Councils and Synodality*, 7; SZABÓ, P., *Conferenze episcopali, concil particolari e il rinnovamento della «sinodalità deliberativa» interdiocesana*, in ROUTHIER G. – WIJLENS M. (a cura di), *Diversità e unità. Ripensare il magistero della conferenze episcopali*, Bologna 2023, 330.

²⁰ *Szabályzat*, 4. 4. §; 5. 7. §; 8. 1-5. §§.

²¹ Jogos lehet a felvetés, hogy a püspöki konferenciák országos kiterjedésűek, míg a részleges zsinatok kisebb területet ölelnek fel. Mégis megalapozott lehet annak a feltételezése, hogy segítsék a részleges zsinatokat, hiszen kezdetben pontosan az volt az egyik fő feladatuk, hogy előkészítsék a helyi zsinatokat. Vö.: SZABÓ, P., *Conferenze episcopali, concil particolari e il rinnovamento della «sinodalità deliberativa» interdiocesana*, 337.

²² *Záródokumentum*, 129.

megrendezésükre.²³ Ismeretes, hogy már a második század második felében tartottak kisebb területi egységek számára összejeveteleket, ahol elsősorban az adott vidék fontosabb kérdéseiről döntöttek.²⁴ A legkorábbi időkben azonban a püspökök szabadon és kötetlenül gyűltek egybe tanácskozásra. Ezen összejevetelek lefolyását még nem szabályozták precíz előírások.²⁵

A 325-ös Niceai Zsinat ötödik kánonja meghatározta, hogy minden tartományban évente kétszer tartsanak zsinatot, hogy az érintett terület minden püspöke találkozzon egymással. Ezeknek a gyűléseknek nagy vonalakban az időpontját is lehatárolta a szóban forgó kánon. Az elsőt a nagybőjt megkezdése előtt rendelte összehívni, hogy a kicsinyességektől megtisztulva tudjunk szennytelenül áldozatot bemutatni Istennek, míg a másodikat az őszi időszakra datálta.²⁶ Az évenkénti kétszeri gyűlés kötelezettségét megerősíti a 332-es Antióchiai Zsinat,²⁷ majd pedig a 451-es Kalkedoni Zsinat 19. kánonja is. Eszerint sokan elhanyagolták a szent kánonok által előírt zsinatok megtartását a tartományokban, melynek az lett a következménye, hogy megválaszolatlanul maradtak olyan jelentős ügyek, amik sürgős elintézésre szorultak volna. Ezért szükségesnek látták megerősíteni az atyák elhatározásait, tudniillik, hogy minden évben kétszer, még hozzá a metropolita által megjelölt helyen tartsák meg a tartomány püspökei a zsinatot. Ezen rendeletek alapján erősödött meg ez az intézmény Keleten és Nyugaton egyaránt.²⁸ Ezen előírásoknak köszönhetően a helyi zsinatok kiemelkedő szerepet töltöttek be a lelkipásztorkodás területén és – ahogy a Záródokumentum is megfogalmazza – a mai napig részei a latin fegyelemnek.²⁹

A hatodik századtól elindult egy törekvés, hogy a tartományi zsinatok évi kétszeri alkalmát csökkentésék. Ennek első nyoma az 506-os agdei zsinat, ahol nemcsak azt határozták meg, hogy évente egyszer tartsanak az egyháztartományok számára zsinatot, hanem komoly

²³ SABBARESE, L., Concilios particulares, in *Diccionario General de Derecho Canónico*, 422.

²⁴ SZABÓ, P., *Megjegyzések a részleges zsinatok funkciójához és hatályos szabályozásához (CIC 439-446- kán.)*, 350.

²⁵ FLOROVSKY, G., *The Authority of the Ancient Councils and the Tradition of the Fathers*, in. MÜLLER G. – ZELLET W. (Hrsg. von.), *Glaube Geist Geschichte*. Festschrift für Ernst Benz zum 60. Geburtstag am 17. november 1967, Leiden, 1967, 176; SZABÓ, P., *Megjegyzések a részleges zsinatok funkciójához és hatályos szabályozásához (CIC 439-446- kán.)*, 357.

²⁶ COD, 8; ERDŐ, P., *Az ókori egyházfegyelem emlékei (Ókori Keresztény Írók II.)*, Budapest, 2018, 407; CORECCO, E., *Synodalità*, in BARBAGLIO, G. – DIANICH, S. (a cura di), *Nuovo dizionario di teologia*, Milano 1985, 1470.

²⁷ SABBARESE, L., Concilios particulares, in *Diccionario General de Derecho Canónico*, 422.

²⁸ CORECCO, E., *Synodalità*, 1470.

²⁹ *Záródokumentum*, 129; MONTAN, A., *Concili particolari*, in CALABRESE, G. – GOYRET, P., – PIAZZA, O. F., (a cura di), *Dizionario di Ecclesiologia*, Roma 2010, 340.

szankcióként a hanyag püspökök kiközösítésének kilátásba helyezése is társult a jogszabály mellé.³⁰ Ezt követően az 533-as orleans-i zsinat is ezt az irányvonalat tűzte ki követendő szabályként. A későbbi rendeletek is e rendet igyekeztek őrizni, egészen a IV. Lateráni Zsinatig (1215).³¹ Érdekes, hogy ebbe a folyamatba ékelődik be a tours-i zsinat (567). Ezen helyre kívánták állítani a legősibb – niceai és kalkedoni – rendszabályt, hogy a tartományi zsinatot ezután is évente kétszer hívják össze. E törekvést azonban a későbbi rendeletek nem követték.³² Az eltérő helyi rendelkezéseket a II. Nikaiai Zsinat (787) rendeletével igyekeztek egységesíteni. E szerint tartományi zsinatokat évente egyszer kellett megtartani. Ebben közrejátszott az a tény is, hogy a nagyobb utazások egyre komolyabb veszélyeket is tartogattak. A valódi okok viszont még mélyebben keresendők. Keleten a muszlim térhódítás visszaszorította a keleti egyházat Bizánc területére, Nyugaton pedig a konciliarizmus későbbi veszélye egyre kisebb teret engedett a tartományi zsinatok számára.³³ V. Márton pápa felismerte, hogy a gyakorlatban ezt az évenkénti egyszeri tanácskozást sem sikerült megvalósítani. Ezért 1425-ben jóváhagyta a Konstanzi Zsinat azon rendeletét, miszerint a tartományi zsinatokat három évente kötelező megtartani. Ezt a rendeletet X. Leó pápa az V. Lateráni Zsinaton is megerősítette, illetve a Tridenti Zsinat is ennek a rendnek a betartatására törekedett jogalkotásában. A gyakorlatban azonban a tekintélyes dokumentumok irányelvei ellenére sem sikerült még a három évenkénti rendszerességet sem stabillá tenni.³⁴

A tartományi zsinat viszonylag gyakori megrendezésének elvi követelményével szemben a tényleges összehívások rendszeres elmaradása évszázadokkal később arra sarkallta az I. Vatikáni Zsinat atyáit is, hogy további engedmények felé mozduljanak el. Ennek megfelelően azt vették tervbe, hogy legalább ötévente tartsanak zsinatot.³⁵ Ugyanakkor a Zsinat maga – mivel korábban ért véget a tervezettnél – érdemben nem tudott ezzel foglalkozni. Újabb szabályozás így csak az 1917-es kódexben született. Ebben viszont a korábban tervezettnél is nagyobb időintervallumot adtak meg a tartományi zsinatok ismétlődő összehívására. Eszerint a

³⁰ SABBARESE, L., Concilios particulares, in *Diccionario General de Derecho Canónico*, 422.

³¹ MONTAN, A., Concili particolari, in *Dizionario di Ecclesiologia*, 341.

³² SABBARESE, L., Concilios particulares, in *Diccionario General de Derecho Canónico*, 422.

³³ CORECCO, E., *Synodalità*, 1472.

³⁴ MONTAN, A., Concili particolari, in *Dizionario di Ecclesiologia*, 341.

³⁵ SABBARESE, L., Concilios particulares, in *Diccionario General de Derecho Canónico*, 423.

tartományi zsinatot legalább húsz évente kellett összehívni.³⁶ E leépülési folyamat révén a zsinatok lépésről lépésre mindinkább elveszítették gyakorlati jelentőségüket.³⁷

A II. Vatikáni Zsinat szemléletváltása a püspökökről alkotott képet is érinti. Az egyháztani modellváltás nyomán ma az apostolok utódai között az együttműködés elengedhetetlen. Ez az egész Egyház és a részegyházak érdekeit mozdítja elő.³⁸ Ennek érdekében a *Christus Dominus* kezdetű zsinati dokumentum is hangot ad annak, hogy a szorosabb együttműködés érdekében az ősi intézmények újbóli felfedezése milyen kiemelkedő jelentőséggel bír.³⁹ Mindezek ismeretében különösen hat, hogy a *communio* egyháztanra épülő hatályos kódex – bár a II. Vatikánum nyomatékosan igényelte – mégsem írja elő a tartományi zsinat rendszeres időközönkénti összehívását.⁴⁰ Jelenleg, amint láttuk, az érintett püspökök szabad mérlegelésén múlik,⁴¹ hogy megtartják-e ezen – az utolsó egyetemes zsinat által is szorgalmazott – tanácskozásokat.⁴² Más szerzői vélemények szerint viszont pontosan azt az ellentétet hivatott feloldani az új törvénykönyv, ami a jogi rendelkezések és a gyakorlat között feszült. A számtalan reform ellenére, mint láttuk, hosszú évszázadok alatt sem sikerült a gyakorlatban a tartományi zsinatok rendszeres összehívását elérni. Az 1983-as CIC megfogalmazása ezt a történelmi tapasztalatot is magán hordozza. A jelen szabályozás azonban a jogintézmény krízisének is bizonyítéka. A jelenlegi fegyelem a II. Vatikánum és a hagyomány kívánalmaival szemben egyértelműen elégtelennek bizonyul.⁴³ Így megállapítható, hogy az új törvénykönyv egy majdnem másfél évezredes hagyománnyal bíró jogintézmény jelentőségét tovább relativizálta. Az addig rendszeresen összehívandó egyháztartományi zsinatokat ettől a fordulóponttól kezdve teljességgel esetleges, kizárólag a szuffragáneos püspökök akaratától függő alkalmi eseménnyé degradálta. Így a látszata is elveszett, hogy e zsinatokat az egyház működésében jelentős szerepet játszó intézményként tartsuk számon.⁴⁴

³⁶ Vö.: *CIC 1917*, 283. k.: „In singulis provinciis ecclesiasticis celebretur provinciale Concilium vicesimo saltem quoque anno.”

³⁷ CORECCO, E., *Synodalità*, 1472.

³⁸ SABBARESE, L., *The fading of Particular Councils vis-à-vis the prominence of Episcopal Conferences*, 327.

³⁹ *CD*, 36.

⁴⁰ SABBARESE, L., *The fading of Particular Councils vis-à-vis the prominence of Episcopal Conferences*, 327.

⁴¹ in *Communicationes* 4 (1972) 45; *Communicationes* 17 (1985) 98-99.

⁴² Vö.: *CIC*, 440. k. 1. §.

⁴³ Vö.: ORLANDIS, J., *Funzione storica ed ecclesiologica dei concili particolari*, in GHISALBERTI, M., – MORI, G., (a cura di), *La sinodalità nell'ordinamento canonico*, Padova 1991, 145-165.

⁴⁴ SZABÓ, P., *Megjegyzések a részleges zsinatok funkciójához és hatályos szabályozásához (CIC 439-446- kán.)*, 357.

A CIC kodifikációja során felvetődött az a javaslat is, hogy a tartományi zsinat összehívásához szükségessé tegyék a Szentszékkal való egyeztetést. Ezt azonban elvetették, mert a régi törvénykönyvben sem volt ilyen feltétel meghatározva. Ott csupán a húszévenkénti összehívását rendelték el.⁴⁵ Ebből nyilvánvaló, hogy ehhez nem kellett a legfőbb hatósággal konzultálni.⁴⁶ A hatályos törvénykönyv egy esetben mégis a Szentszék engedélyéhez kötötte a tartományi zsinat megrendezését, tudniillik, amikor egy adott tartomány területe megegyezik egy ország határaival.⁴⁷

A plenáris zsinat összehívásának gyakoriságával kapcsolatban az új CIC kodifikációs folyamata során – amikor 1977-ben kidolgozta *Az Isten Népe* nevet viselő II. könyvnek a sémáját – az az elhatározás fogalmazódott meg, hogy ezeket húsz évente rendezzék meg, ahogy azt az 1917-es törvénykönyv a tartományi zsinatok esetén írta elő.⁴⁸ Végül azonban egy vita után úgy határoztak, hogy ennek eldöntésére helyi szinten kerüljön sor, figyelve és mérlegelve az igényeket.⁴⁹

Összességében elmondhatjuk, hogy a latin egyház életében az ilyen jellegű tanácskozások – sajnálatos módon – nem aknázzák ki a bennük rejlő lehetőségeket.⁵⁰ Ezt igazolja Corecco statisztikai megállapítása is. Az egyes korok előírásai szerint nagyságrendekkel több részleges zsinatot kellett volna tartani, mint ahányat a világegyház tartományaiban ténylegesen meg is tartottak.⁵¹ Ennek egyik okát d’Arienzo abban látja, hogy a püspökök a konferenciákon viszonylag könnyen találkoznak, míg a zsinati út egy sokkal bonyolultabb lehetőség számukra.⁵² Más szerzők véleménye szerint pedig azért kerültek háttérbe a részleges zsinatok, mert a püspökök szívesebben beszélnek meg bizonyos témákat maguk között, mint a világiak bevonásával a nagyobb nyilvánosság előtt.⁵³ A plenáris zsinat

⁴⁵ Vö.: CIC 1917, 283. k.

⁴⁶ in *Communicationes* 4 (1972) 45; *Communicationes* 17 (1985) 98-99; SABBARESE, L., *The fading of Particular Councils vis-à-vis the prominence of Episcopal Conferences*, 327.

⁴⁷ Vö.: CIC, 439. k. 2. §.

⁴⁸ Vö.: CIC 1917, 283. k.

⁴⁹ SABBARESE, L., *The fading of Particular Councils vis-à-vis the prominence of Episcopal Conferences*, 331.

⁵⁰ SZABÓ, P., *Megjegyzések a részleges zsinatok funkciójához és hatályos szabályozásához (CIC 439-446- kán.)*, 351.

⁵¹ CORECCO, E., *Synodalità*, 1473-1474.

⁵² D’ARIENZO, M., *Particular Councils and Synodality*, 6.

⁵³ PROVOST, J., *Particular Councils*, in THÉRIAULT M. – THORN J. (a cura di), *Le nouveau Code de droit Canonique, Ottawa 19-25 août 1984*, vol. I, Université Saint-Paul, Ottawa 1986, 559; SZABÓ, P., *Conferenze episcopali, concil particolari e il rinnovamento della «sinodalità deliberativa» interdiocesana*, 327.

mellőzésében pedig nagy szerepe lehet annak is, hogy az összehívásuk és az elnök kijelölése is a Szentszék jóváhagyására szorul.⁵⁴

A részleges zsinatok nevesített céljai azonban azt az igényt mutatják, hogy ezeket a dinamikus véleménycserének helyet adó tanácskozási fórumokat rendszeresen összehívják. Feladatuk ugyanis elsősorban az, hogy a krisztushívők lelkipásztori szükségleteinek biztosítására a hitet erősítsék, a közös lelkipásztori cselekvést egységesítsék, valamint az erkölcsöket és a fegyelmi kérdéseket irányítsák.⁵⁵ Ezek az irányelvek ma sem idegenek az Egyháztól, sőt kifejezetten aktuális és időszerű ezekről tanácskozni, meghallgatva a világiak véleményét is. E kívánalmakat az idő előrehaladtával egyre többen érzékelik, amikor felhívásaikban sürgetik a helyi zsinatok helyreállítását. Provost például úgy fogalmaz, hogy az új kódexben a részleges zsinatok összehívásának indokai között inkább a lelkipásztori törekvések megfogalmazása dominál, ami véleménye szerint egyáltalán nem alábecsülendő cél.⁵⁶

A részleges zsinatokat a mai egyházi praxis mellőzi. Ez nem újdonság, korábban is gyakran ez volt a jellemző, a kilátásba helyezett szankciók ellenére is. A mai hatályos normák még összehívási kötelezettséget sem támasztanak, így az elhanyagolás büntetése ma szóba sem jön. Ez azonban nem jelenti azt, hogy teljesen le kellene mondanunk róla. A részleges zsinatok fentebb említett céljai ugyanis a helyi közösségek megerősödésére és fejlődésére helyezik a hangsúlyt, ami egyáltalán nem elhanyagolható. Pontosan ezekre van ma leginkább szükség. Így nem egy ősi, mellőzhető intézményt kellene benne látni, hanem a gazdag és termékeny tanácskozás lehetőségét. Ez lehetne talán egy olyan új szemléletmód, amivel ezt a jogintézményt megközelítjük a harmadik évezredben, a szinodalitás egyházának korában. Ennek lényege, hogy talán éppen azért nincs benne a kényszer és fenytetés a hatályos törvényben, hogy ne ennek hatására, hanem a helyi közösségek gyarapodásának és fejlődésének érdekében rendezzenek ilyen természetű tanácskozásokat. Érdeemes a plenáris és tartományi zsinatok összehívását leíró kánonok szövegét olyan szemmel is olvasni, hogy bár a törvényhozó részéről külső összehívási kényszer tényleg nem olvasható ki a törvény szövegéből, de a belső elvárás, mely a lelkiismeretet kötelezi, megtalálható benne. Ezt a *szükséges, hasznos* és

⁵⁴ CIC, 439. k. 1. §; CIC, 441. k. 3.

⁵⁵ Vö.: CIC, 445. k.; SABBARESE, L., *The fading of Particular Councils vis-à-vis the prominence of Episcopal Conferences*, 324; SABBARESE, L., *Concilios particulares*, in *Diccionario General de Derecho Canónico*, 420.

⁵⁶ PROVOST, J., *Particular Councils*, 551.

alkalmas szavak teljesen egyértelműen kifejezik. Amikor egy terület püspökei úgy érzékelik, hogy ezekkel a szavakkal leírható a megújulás iránti igényük, vagy olyan problémákat észlelnek, melyek ezt megkívánják, akkor az ilyen esetekre ajánlja a kódex megoldási eszközként a két regionális szintű zsinatot.⁵⁷

3. Egyszerűbb normaalkotás

„Az egyes zsinatok megállapításainak a Szentszék általi elismerésére vonatkozó eljárást (*recognitio*) meg kell reformálni, hogy ösztönözzék azok időben történő közzétételét, pontos határidők meghatározásával, vagy tisztán lelkipásztori vagy fegyelmi ügyek esetében (amelyek nem közvetlenül a hit, az erkölcs vagy a szentségi fegyelem kérdéseit érintik), a hallgatólagos beleegyezéssel egyenértékű jogi vélelem bevezetésével.”⁵⁸

A dokumentum 129. pontjának harmadik egysége kétségtelenül megerősíti azt az igazságot, hogy az Egyetemes Egyház szabályainak sérthetlensége mindenképpen egy korlátot támaszt a részleges zsinatok számára. Eszerint hit és erkölcs dolgában végleges módon nem rendelkezhetnek. Így dogmákban sem hirdethetik ki a tévtanok elítélését, hiszen a megnyilatkozások mindig a római pápa és az egyetemes zsinat jogkörébe tartoznak.⁵⁹ A hit és erkölcsi igazságok sértetlensége védelmének érdekében ugyanakkor a részleges zsinat is megvilágíthatja és kifejtheti a tanbeli igazságokat, és elítélheti azon nézeteket, amik az igazság épségére veszélyt jelentenek.⁶⁰ Ezt Szent II. János Pál is megerősítette, amikor arról beszélt, hogy egy terület püspökeinek egyetértő megnyilatkozása, amikor a pápával egybehangzóan tanítják hit és erkölcs dolgában az igazságot, hatékonyabban juttatja el a híveket arra, hogy elkötelezetten megéljék a tanítóhivatal megnyilatkozásait.⁶¹

A tartományi zsinat és a plenáris zsinat esetében megegyeznek a megfogalmazott jogszabályok kihirdetéséhez szükséges teendők. Amikor lezárul egy ilyen tanácskozás, akkor

⁵⁷ *CIC*, 439. k. 1. §; 440. k. 1. §.

⁵⁸ *Záródokumentum*, 129.

⁵⁹ Vö.: *CIC*, 749. k. 1-2. §.

⁶⁰ Vö.: *CIC*, 753. k.; 823. k. 1-2. §.

⁶¹ *AS*, 21.

az elnöknek a kötelessége, hogy gondoskodjon az összes dokumentumnak az Apostoli Szentszékhez való felterjesztéséről, ahol ezeket megfelelően tanulmányozzák, elemzik.⁶²

A Római Kúria korábbi működését szabályozó *Pastor Bonus* előírásai szerint a részleges zsinatok által elküldött dokumentumokkal egyrészt a Püspöki Kongregáció foglalkozott, amely – az érintett dikasztériumokkal történt egyeztetést követően – elvégezte a normák kihirdetése előtti szükséges tanulmányozást. E feladat másrészt a Népek Evangelizációjának Kongregációjára hárult, amelynek a missziós területeken hasonló szerepe volt. A folyamatban a Törvényszövegek Pápai Tanácsa is közreműködött.⁶³ E téren feladata volt annak megállapítása, hogy a részleges normatervezetek megfelelnek-e a jogalkotási legalitás elvének.⁶⁴

Ferenc pápa 2022-ben a *Praedicata Evangelium* kezdetű apostoli rendelkezéssel megreformálta a Római Kúriát. Ebben a hivatali rendben a Hittani Dikasztérium Doktrinális Szekciója kapja feladatul, hogy tartsa a kapcsolatot a részleges zsinatokkal a hit és erkölcs védelmének érdekében. Emellett a Püspöki Dikasztérium feladata – hasonlóan a korábbi szabályzáshoz –, hogy a zsinatok szabálytervezeteit tanulmányozza, továbbá – érintettségük szerint – más Dikasztériumokkal egyeztessen, és a megfelelő vizsgálat elvégzését követően a dokumentumokat a törvénytervezetekkel együtt visszajuttassa az érdekelt zsinat elnökének. Ez a felülvizsgálati szerep a missziós területeken az Evangelizáció Dikasztériumot illeti. A Törvényszövegek Dikasztériuma a megújított szabályozásban is megkerülhetetlen, hiszen továbbra is ellenőrzi az alsóbb szinten megfogalmazott törvénytervezeteket, hogy azok összhangban állnak-e az egyetemes joggal.⁶⁵ Amennyiben a normák jogtechnikailag pontatlanok, vagy magasabb törvénnyel ellentétesek, úgy a Dikasztérium a javításokkal ellátva küldi vissza a zsinati anyagot. A szentszéki revízió során előírt javításokat az érintett zsinati szervnek a tervezeten át kell vezetnie. A zsinat elnöke csak ezt követően hirdetheti ki a felülvizsgálat nyomán módosult szövegeket.⁶⁶

⁶² MONTAN, A., Concili particolari, in *Dizionario di Ecclesiologia*, 344.

⁶³ *PB*, 82, 89, 158.

⁶⁴ Vö.: *CIC*, 135. k. 2. §.

⁶⁵ *PE*, 72. Art. 1. §; 110. Art; 61. Art; 180. Art; 181. Art.

⁶⁶ Vö.: PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS, *Nota*, 2006. VI. 28, in *Communicationes*, 38 (2006), 10-17; ERDŐ, P., *Egyházjog*, 340.

A kihirdetésre tehát csak az ellenőrzési folyamat lezárulta után van lehetőség, a hatálybalépés idejének egyidejű megállapítása mellett.⁶⁷ A jogszabályok kihirdetésével kapcsolatban a törvénykönyv leszögezi, hogy erre azért van elengedhetetlenül szükség, mert a normák ez által létesülnek.⁶⁸ A hatályba lépett törvények kötelező ereje kizárólag a zsinat területére terjed ki. A püspökök csakis területük számára hozhatnak rendeleteket. Ezeket a törvényeket általában egy egyedi kiadványban való közreadás révén hirdetik ki.⁶⁹

A szinódusi Záródokumentum részletezett pontjában említett hallgatóságos beleegyezés törvényi lehetősége a gyakorlatban komoly lépés lenne a részleges zsinatok működőképességének helyreállítása felé. Igaz, e vélelem egyelőre csupán egy szinódusi összefoglalóban jelent meg, ami még pontosításokat igényel, mielőtt esetleg törvényi szövegben kerül kiadásra. A *recognitio* folyamatával kapcsolatban azonban kettős elvárás mutatkozik. A részleges zsinatokon összegyűltek oldaláról az enyhítés, hogy gördülékenyebb legyen a jogszabályok kihirdetése. A Szentszék irányából pedig annak biztosítása, hogy a részleges törvények mindig összhangban maradjanak a felsőbb hatóság szabályozásával.⁷⁰ A helyi önállóság igényét és a felsőbb ellenőrzési folyamatokban rejlő garanciákat tehát szükséges valamilyen módon összehangolni. Ezt nehezíti, hogy a felülvizsgálat szükségességéről nyilatkozott a Törvényszövegek Pápai Tanácsa.⁷¹ A szentszéki szerv megjegyzéséhez fűzött kommentárjában azonban Miñambres arra a következtetésre jut, hogy ezt nem *hiteles értelmezés*-nek kell tekinteni, hanem inkább irányadó *hiteles vélemény*-nek.⁷² Szabó Péter a felülvizsgálatról alkotott gondolatmenetében a sajátjogú metropolitai egyházak döntéshozatali szervének működéséből indul ki. Szerinte jelentős jogértékkel bír, hogy a hierarchák tanácsainak döntései nem szorulnak szentszéki felülvizsgálatra. Ezt a kézhezvételtől adott visszajelzés helyettesíti a keleti jogintézményben. A kánonjogász ebből arra következtet, hogy a *recognitio* szigorú eljárásán enyhíteni lehetne, ami nem ütközne teológiai ellentmondásokba.⁷³ A gyakorlatban azonban éppen ellentétes folyamatok játszódnak le. A hazai görögkatolikus sajátjogú egyház Részleges Jogának tervezete ugyanis számtalan

⁶⁷ Vö.: CIC, 446. k.; 8. k. 2. §.

⁶⁸ Vö.: CIC, 7. k. Ezen téma bővebb ismertetéséhez lásd: SZUROMI, SZ. A., *Remarques concernant la nécessité de la promulgation de la loi ecclésiastique*, in *Periodica* 98 (2009), 565-580.

⁶⁹ Vö.: CIC, 445. k.; ERDŐ, P., *Egyházjog*, 96-101.

⁷⁰ Vö.: CIC, 135. k. 2. §.

⁷¹ Lásd a 66. lábjegyzetben.

⁷² MIÑAMBRES, J., *La natura giuridica della „recognitio” da parte della Santa Sede e il valore delle „note” del Pontificio Consiglio per i Testi Legislativi*, in *Ius ecclesiae*, 19 (2007), 523.

⁷³ SZABÓ, P., *Conferenze episcopali, concil particolari e il rinnovamento della «sinodalità deliberativa» interdiocesana*, 317-318, 330-331.

javítással érkezett vissza a Szentszéktől. Ez arra enged következtetni, hogy a központi hatóság a kódexben leírt – homályos értelmű – befogadást inkább a részleges zsinatokon hozott törvényekhez kapcsolt *recognitio*-ként értelmezi. Így azt mondhatjuk, hogy még a keletiek esetében is fontosabbnak tartják az önállóságnál a törvények pontosságát és a szentszéki irányelvekkel való összhangját. Ez mindenképpen óvatosságot vár el tőlünk, amikor a felülvizsgálati folyamat megújításának lehetőségéről gondolkodunk.

A plenáris zsinatok esetében talán joggal merül fel az az aggodalom, hogy sokkal több a leküzdendő akadály, mint a tartományi zsinat esetében. Ez részben a nacionális színezetből és tendenciákból adódhat, ami a szorosabb szentszéki felügyeletet is magyarázza, ami jelenleg az összehívás és az elnök megválasztása esetén is nélkülözhetetlen. Ugyanakkor a Záródokumentum tárgyalt pontjának utolsó egysége esetleg azt is sugallhatja, hogy nem csupán a meghozott döntések végrehajtásának könnyebb megvalósítása fontos, hanem talán a plenáris zsinat megtartásához jelenleg elengedhetetlen szentszéki közreműködés is finomítható, sőt akár alapos reform tárgya is lehet éppen a helyi zsinatok újjáéledésének előmozdítása érdekében.

Következtetés

A szinódusi Záródokumentum 129. pontjáról elmondható, hogy bizalomkeltő a részleges zsinatok helyreállítására irányuló törekvése. Ez azonban önmagában nem elegendő ahhoz, hogy kellő hatást érjen el ezen jogintézmények összehívásának tekintetében, mivel a hatályos kódex nem írja elő kötelező megtartásukat. Tekintélyes megnyilatkozások – mint például az utolsó egyetemes zsinaté is – viszont határozottan megfogalmazzák, hogy a mai egyháznak ugyanolyan szüksége van erre az intézményre, mint a korai időkben. Az elvárások és a gyakorlat közötti feszültséget a dokumentum pontja nem tudja feloldani, de komoly mérföldkőnek tekinthető. Jelzi, hogy nemcsak központi iránymutatásokban ragaszkodnak hozzá az ősisége okán, hanem a benne rejlő lehetőségek miatt szélesebb igény mutatkozik megtartásukra. Ez az elvárás a II. Vatikáni Zsinat nyomán főként abban mutatkozik meg, hogy a világi krisztushívők is bekapcsolódhassanak tanácsaikkal az egyház irányításának folyamatába. A németországi és olaszországi szinodális út azonban arra is rávilágít, hogy a részleges zsinatok régi formájukban már teljesen alkalmatlanok arra, hogy ezt a szerepet betöltsék, így más lehetőségeket kezdtek keresni. A részleges zsinatoknak ezért bizonyos szintű reformokon kell átesniük, amit – d’Arienzo véleménye szerint – sürget is a Záródokumentum.

Neves szerzők véleménye szerint az állandó iroda hiánya meghatározó tényező lehet a részleges zsinatok elhanyagolásában. Egy esetleges reform esetén azonban komoly aggodalmat is adhat a püspököknek, hogy miként tudják az ehhez szüksége létszámot biztosítani. Sokszor így is túlterheltek a munkatársak, újak felvételére pedig nem mindig van lehetőség. Ez könnyen okozhatja a részleges zsinatok további mellőzését. A keleti egyházakban a világi hívek tanácsadói szerepe az úgynevezett metropolitai gyűlésen valósul meg. A hazai görögkatolikus egyház metropolitai gyűlésének szabályzata azt a megoldást választotta, hogy csupán egy alkalmi irodát rendel a jogintézmény mellé, aminek a munkáját segíthetik az egyházmegyei tanácsok és bizottságok. Meglátásunk szerint a részleges zsinatok esetében is működőképes lehetne egy hasonló rendszer kidolgozása, hiszen a Záródokumentum nem fogalmaz meg túl gyakori összejöveteleket.

Újragondolást igényel a hatályos latin kódex részleges zsinatokra vonatkozó megfogalmazása is. Ez a püspököket hívja szemléletváltásra. Ezen jogintézmény céljai ugyanis egyértelműen az összehívásukat sürgetik. Ezt nem a kötelező előírással és szankciókkal szeretnék elérni, hanem – Provost meglátása szerint – inkább a pasztorális célok megfogalmazásával. Véleményünk szerint ezekre a helyi zsinatokra úgy kellene tekinteni, mint amiknek a megtartását külső elvárások helyett inkább a helyi igényeknek kellene motiválniuk. Talán éppen azt erősíti a Záródokumentum tárgyalt pontja, hogy amint a Lélek szavára figyelő szinódus fontosnak tartja a részleges zsinatokat és a tőlük elvárt célokat, úgy a helyi vezetőknek is nyitottaknak kell lenniük, hiszen a Szentlélek őket is szüntelenül közösségeik építésére és megerősítésére hívja.

Talán a legnagyobb figyelmet a felülvizsgálati folyamat újragondolásának lehetősége kapja. Több szerző is hangot ad azon nézetének, hogy a *recognitio* eljárásának enyhítése jelentős lépés lehet a részleges zsinatok újjáéledésében. A szentszéki állásfoglalások és a gyakorlat nyomán pedig egyre nagyobb hangsúlyt kap a benne rejlő garanciák biztonsága. A Záródokumentum óvatos megfogalmazása mind a két lehetséges irányt magában foglalja. A *hallgatólagos beleegyezés* a plenáris zsinatok esetében is reménykeltő lehetőségeket hordozhat. Talán ez a „jogi” forma az összehíváshoz és az elnök kijelöléséhez szükséges szentszéki közreműködést is kiválthatja.